



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ 2

Ενότητα #2: Δημόσια αγαθά και κοινόκτητοι φυσικοί πόροι

Διδάσκων: Μανασάκης Κωνσταντίνος
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Τα κείμενα και τα διαγράμματα της παρουσίασης έχουν ληφθεί από το σύγγραμμα:

Gregory Mankiw, Mark Taylor: Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, Με αναφορά στις Ευρωπαϊκές Οικονομίες. Μετάφραση: Ανδριάννα Σακκά, Επιμέλεια: Θεόδωρος Λιανός. Copyright © 2011 Εκδόσεις GUTENBERG.



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται στην άδεια χρήσης **Creative Commons** και ειδικότερα **Αναφορά – Μη εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγο Έργο 3.0 Ελλάδα** (*Attribution – Non Commercial – Non-derivatives 3.0 Greece*)



[ή επιλογή ενός άλλου από τους έξι συνδυασμούς]

[και αντικατάσταση λογότυπου άδειας όπου αυτό έχει μπει (σελ. 1, σελ. 2 και τελευταία)]

- Εξαιρείται από την ως άνω άδεια υλικό που περιλαμβάνεται στις διαφάνειες του μαθήματος, και υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης. Η άδεια χρήσης στην οποία υπόκειται το υλικό αυτό αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Τα διάφορα είδη των αγαθών

Όταν σκεφτόμαστε διάφορα αγαθά που είναι διαθέσιμα στην οικονομία τα ομαδοποιούμε σύμφωνα με δυο χαρακτηριστικά:

- Είναι το αγαθό αυτό **αποκλειστικής χρήσης**, δηλαδή, είναι δυνατόν να αποκλείσουμε από τη χρήση του ορισμένους ανθρώπους;
 - Είναι το αγαθό αυτό **ανταγωνιστικό στη χρήση**, δηλαδή, η χρησιμοποίηση του αγαθού αυτού από ένα άτομο μειώνει τη δυνατότητα χρήσης του από ένα άλλο άτομο;
1. **Τα ιδιωτικά αγαθά έχουν και τις δύο ιδιότητες.** Ένα παγωτό είναι αποκλειστικής χρήσης, επειδή είναι δυνατόν να μην επιτραπεί σε κάποιον να το καταναλώσει - απλώς δεν δίνεται στο συγκεκριμένο άτομο. Ένα παγωτό είναι, επίσης, ανταγωνιστικό στη χρήση, επειδή, όταν ένας άνθρωπος τρώει ένα παγωτό, κανείς άλλος δεν μπορεί να φάει το ίδιο παγωτό.

Τα διάφορα είδη των αγαθών

2. Τα δημόσια αγαθά δεν έχουν καμία από τις δύο αυτές ιδιότητες. Η εθνική άμυνα, για παράδειγμα, είναι δημόσιο αγαθό.
3. Οι κοινόκτητοι πόροι είναι ανταγωνιστικοί στη χρήση, αλλά εμφανίζουν αδυναμία αποκλεισμού. Τα ψάρια στους ωκεανούς, για παράδειγμα, είναι ανταγωνιστικό αγαθό.
4. Όταν ένα αγαθό είναι αποκλειστικό στη χρήση, αλλά όχι ανταγωνιστικό, λέγεται ότι για το συγκεκριμένο αγαθό υπάρχει **φυσικό μονοπώλιο**. Για παράδειγμα, η προστασία από φωτιά σε μια κωμόπολη.

Το πρόβλημα του «τζαμπατζή»

Στους κατοίκους μιας μικρής πόλης αρέσει να βλέπουν πυροτεχνήματα την παραμονή της Πρωτοχρονιάς. Το κόστος της εκδήλωσης ανέρχεται σε 1000 ευρώ.

Δεν υπάρχει τρόπος να αποκλειστούν κάποιои από το θέαμα των βεγγαλικών, και γι' αυτό οι άνθρωποι έχουν κίνητρο να απολαύσουν τζάμπα το θέαμα. **Τζαμπατζής** (free rider) είναι ένα άτομο που αποκομίζει όφελος από ένα αγαθό αποφεύγοντας να πληρώσει γι' αυτό.

Επειδή τα δημόσια αγαθά εμφανίζουν αδυναμία αποκλεισμού, το πρόβλημα του τζαμπατζή δεν επιτρέπει στην ιδιωτική αγορά να τα προσφέρει. Αν το κράτος αποφασίσει ότι το συνολικό όφελος υπερβαίνει το συνολικό κόστος, μπορεί να προσφέρει το δημόσιο αγαθό και να καλύψει το κόστος του από τα φορολογικά έσοδα.

Μερικά σημαντικά δημόσια αγαθά

Η εθνική άμυνα δεν είναι ούτε αποκλειστικό αγαθό αλλά ούτε και ανταγωνιστικό στη χρήση.

Η δημιουργία της γνώσης είναι δημόσιο αγαθό.

Η ειδική τεχνολογική γνώση, όπως η εφεύρεση μιας καλύτερης μπαταρίας, μπορεί να κατοχυρωθεί με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Ο εφευρέτης αποκομίζει έτσι μεγάλο μέρος από το όφελος της εφεύρεσής του, όχι όμως όλο το όφελος. Αντίθετα, ένας μαθηματικός δεν μπορεί να κατοχυρώσει με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ένα θεώρημα.

Μελέτη Περίπτωσης: Είναι δημόσιο αγαθό οι φάροι;

Ορισμένα αγαθά, ανάλογα με τις συνθήκες, είναι άλλοτε ιδιωτικά και άλλοτε δημόσια αγαθά.

Το όφελος που προσφέρουν οι φάροι στους πλοiάρχους των διερχόμενων πλοiών δεν έχει δυνατότητα αποκλεισμού ούτε είναι ανταγωνιστικό στη χρήση. Έτσι, κάθε πλοiάρχος έχει κίνητρο να είναι «τζαμπατζής». Έτσι, οι περισσότεροι φάροι σήμερα λειτουργούν με ευθύνη του κράτους.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, όμως, ο φάρος μπορεί να αποκτά χαρακτήρα ιδιωτικού αγαθού.

Μελέτη Περίπτωσης: Είναι δημόσιο αγαθό οι φάροι;

Στις ακτές της Αγγλίας, κατά τον 19^ο αιώνα, ο ιδιοκτήτης ενός φάρου δεν προσπαθούσε να χρεώσει με κάποια τιμή τον καπετάνιο του πλοίου για την υπηρεσία που του πρόσφερε, αλλά χρέωνε τον ιδιοκτήτη του κοντινότερου λιμανιού. Αν ο ιδιοκτήτης του λιμανιού δεν πλήρωνε, τότε ο ιδιοκτήτης του φάρου έσβηνε το φάρο του και τα πλοία απέφευγαν το λιμάνι.

Το πρόβλημα του «τζαμπατζή» ανακύπτει όταν ο αριθμός εκείνων που ωφελούνται είναι μεγάλος και ο αποκλεισμός κάποιων από αυτούς είναι αδύνατος.

Το δύσκολο έργο της ανάλυσης κόστους-οφέλους

Ας υποθέσουμε ότι η κυβέρνηση εξετάζει ένα δημόσιο έργο, όπως η κατασκευή ενός αυτοκινητόδρομου. Το κράτος πρέπει να αναθέσει σε οικονομολόγους να εκπονήσουν μια έρευνα, που λέγεται **ανάλυση κόστους - οφέλους** του έργου.

Επειδή ο αυτοκινητόδρομος θα είναι διαθέσιμος σε όλους δωρεάν, δεν υπάρχει κάποια τιμή για να εκτιμηθεί η αξία του αυτοκινητόδρομου. Το να ερωτηθούν οι πολίτες πόσο αποτιμούν την αξία του σχεδιαζόμενου αυτοκινητόδρομου δεν είναι αξιόπιστη μέθοδος.

Η αποτελεσματική προσφορά, επομένως, ενός δημόσιου αγαθού είναι από τη φύση της **πιο δύσκολο έργο από την αποτελεσματική προσφορά των ιδιωτικών αγαθών**. Τα ιδιωτικά αγαθά προσφέρονται στην αγορά. Οι αγοραστές ενός ιδιωτικού αγαθού αποκαλύπτουν την αξία που αποδίδουν σε ένα αγαθό με την τιμή που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν για να το αποκτήσουν.

Μελέτη Περίπτωσης: Πόσο αξίζει η ανθρώπινη ζωή;

Το δημοτικό συμβούλιο θα μπορούσε να αποφασίσει μια δαπάνη 10.000 ευρώ για να εγκαταστήσει έναν φωτεινό σηματοδότη. Ο φωτεινός σηματοδότης θα μειώσει τον κίνδυνο ατυχήματος στη διάρκεια ζωής του φωτεινού σηματοδότη από 1,6 έως 1,1%. Θα έπρεπε ο δήμος να εγκρίνει την εγκατάσταση ενός νέου φωτεινού σηματοδότη;

Για να απαντήσετε στο ερώτημα αυτό **πρέπει να χρησιμοποιήσετε την ανάλυση κόστους-οφέλους**. Πρέπει πρώτα να αποτιμήσετε σε χρήμα την αξία της ανθρώπινης ζωής.

Αν πραγματικά αποδίδαμε άπειρη αξία στην ανθρώπινη ζωή, θα έπρεπε να έχουμε εγκαταστήσει φωτεινούς σηματοδότες σε κάθε γωνία.

Μελέτη Περίπτωσης: Πόσο αξίζει η ανθρώπινη ζωή;

Ένας τρόπος αποτίμησης της ανθρώπινης ζωής είναι να δούμε τους κινδύνους που οι άνθρωποι είναι διατεθειμένοι να αποδεχθούν και το ποσό που πρέπει να τους δοθεί για να τους αποδεχθούν.

Συγκρίνοντας, λοιπόν, τους μισθούς των επικίνδυνων επαγγελματιών με τα λιγότερο επικίνδυνα, και συνεκτιμώντας την εκπαίδευση, την πείρα και άλλους καθοριστικούς παράγοντες των μισθών, συμπεραίνουν ότι η αξία της ανθρώπινης ζωής είναι περίπου 10 εκατομμύρια ευρώ.

Οι φτωχοί σηματοδότες μειώνουν τον κίνδυνο των θανατηφόρων ατυχημάτων κατά 0,5%. Έτσι, το προσδοκώμενο όφελος είναι 50.000 ευρώ.

Κοινόκτητοι πόροι

Ας δούμε τη ζωή σε μια μικρή μεσαιωνική πόλη. Καμιά οικογένεια δεν έχει τη δική της γη. Αντίθετα, οι κάτοικοι της πόλης κατέχουν όλα τα γύρω εδάφη από κοινού και έχουν φυσικά το δικαίωμα να βόσκουν σε αυτήν τη γη τα πρόβατά τους.

Καθώς όμως ο πληθυσμός της πόλης αυξάνει, και παράλληλα μεγαλώνουν τα κοπάδια των προβάτων ενώ η έκταση της γης μένει σταθερή, οι βοσκότοποι αρχίζουν να χάνουν την ικανότητά τους να αναγεννιούνται. Πολλές οικογένειες χάνουν την πηγή του εισοδήματός τους.

Τι προκάλεσε αυτή την τραγωδία; Καμιά οικογένεια από μόνη της δεν είχε κίνητρο να μειώσει τον αριθμό των δικών της προβάτων, επειδή κάθε μεμονωμένο κοπάδι αντιπροσώπευε ένα μικρό μόνο μέρος του προβλήματος.

Κοινόκτητοι πόροι

Επειδή οι άνθρωποι αγνοούν αυτή την αρνητική εξωτερικότητα όταν αποφασίζουν πόσα πρόβατα θα εκτρέφουν, το αποτέλεσμα είναι ένας υπερβολικός αριθμός προβάτων.

Το κράτος μπορεί να λύσει το πρόβλημα μειώνοντας τη χρήση του κοινόκτητου πόρου με ρυθμιστικές παρεμβάσεις ή με τη φορολογία. Μια άλλη δυνατότητα που έχει το κράτος για να λύσει το πρόβλημα, είναι να μετατρέψει τον κοινόκτητο πόρο σε ιδιωτικό.

Μερικοί σημαντικοί κοινόκτητοι πόροι

Η καθαρή ατμόσφαιρα και οι καθαροί υδάτινοι πόροι είναι **κοινόκτητοι πόροι**. Αν ένας δρόμος δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα συμφόρησης τότε η χρησιμοποίησή του από ένα άτομο δεν περιορίζει τη χρησιμοποίησή του από άλλα άτομα. Σε αυτήν την περίπτωση η χρήση του δεν είναι ανταγωνιστική και ο δρόμος αποτελεί δημόσιο αγαθό. Όταν όμως ένας **δρόμος** είναι **μποτιλιαρισμένος**, τότε η χρησιμοποίησή του προκαλεί αρνητική εξωτερικότητα. Στην περίπτωση αυτή ο δρόμος είναι **κοινόκτητος πόρος**.

Ένας τρόπος να αντιμετωπίσει το κράτος το πρόβλημα της κυκλοφοριακής συμφόρησης είναι να επιβάλει διόδια. Μια άλλη πολιτική για το πρόβλημα της κυκλοφοριακής συμφόρησης είναι ο φόρος στη βενζίνη. Ο φόρος επί της βενζίνης αποθαρρύνει την οδήγηση ακόμα και σε μη μποτιλιαρισμένους δρόμους.

Μερικοί σημαντικοί κοινόκτητοι πόροι

- Οι ωκεανοί παραμένουν ένας από τους κοινόκτητους πόρους που η εκμετάλλευσή τους δεν υπόκειται παρά σε ελάχιστες ρυθμίσεις. Δύο στοιχεία δεν επιτρέπουν εύκολη λύση του προβλήματος. Πρώτον, είναι πολλές οι χώρες που έχουν πρόσβαση στους ωκεανούς. Δεύτερον, επειδή οι ωκεανοί είναι τεράστιοι είναι πολύ δύσκολη η εφαρμογή μιας τέτοιας συμφωνίας.

Μελέτη Περίπτωσης: Γιατί οι αγελάδες δεν κινδυνεύουν με εξαφάνιση;

Γιατί η εμπορική αξία του ελεφαντοστού είναι απειλή για τον ελέφαντα, ενώ η εμπορική αξία του βοδινού κρέατος είναι εγγύηση για την αγελάδα; **Ο λόγος είναι ότι οι ελέφαντες είναι κοινόκτητος πόρος ενώ η αγελάδα είναι ιδιωτικό αγαθό.**

Κάποιες χώρες, όπως η Κένυα, η Τανζανία και η Ουγκάντα, απαγόρευσαν το κυνήγι του ελέφαντα και την πώληση ελεφαντοστού. Ωστόσο, η επιβολή των νόμων αυτών είναι δύσκολη, ενώ οι πληθυσμοί ελεφάντων εξακολουθούν να μειώνονται. Αντίθετα, **χώρες όπως η Μποτσουάνα, το Μαλάουι, η Ναμίμπια και η Ζιμπάμπουε έχουν μετατρέψει τον ελέφαντα σε ιδιωτικό αγαθό**, επιτρέποντας τη θανάτωση ελεφάντων, αλλά μόνο εκείνων που βρίσκονται στα κτήματα κάποιου ιδιώτη. Οι γαιοκτήμονες απέκτησαν έτσι ισχυρό κίνητρο να προστατεύουν το είδος στα κτήματά τους, **και το αποτέλεσμα ήταν να αρχίσει ο αριθμός των ελεφάντων να αυξάνεται.**

Τέλος Ενότητας



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

